

בס"ד, טבת תשפ"א

דבר תורה לפרשת ויגש – הרב ישראל סמט

ירידה צורך עליה

"שמעתי משל ממורי למלך ששלח בנו יחידו למרחקים כדי שיהיה לו אחר כך יותר תענוג" (תולדות יעקב יוסף ואתחנן ז). המשל של הבעל שם טוב שמובא כאן מדברי תלמידו ר' יעקב יוסף מפולנאה, מצוטט פעמים רבות בפייהם של תלמידיו. המשל משתנה בהתאם לצורך: לפעמים המלך הוא ששלח את בנו, לפעמים קרה הדבר באופן שאיש אינו יודע היכן הבן או הבת של המלך. ויש שכן המלך עצמו החליט להתרחק. אך תנועת הריחוק והקירוב משותפת לכולם. המקורות של המשל מצויים כבר בתורה: אברהם גלה מארצו ושב אליה וכן יעקב. יוסף גלה והתרחק עד לתחתית בור הכלא ולבסוף התאחד עם משפחתו. לבסוף גלתה כל משפחת יעקב ואף היא שבה לארץ. התבנית של ריחוק וקירוב שמחליפים זה את זה, מאפיינת את ההסטוריה של עם ישראל וגם את חייו של כל יחיד ויחיד. ליבנו נחמץ כשאנחנו רואים את יעקב נאלץ להמלט מפני אחיו לחרון, או את יוסף שנמכר לעבד על ידי אחיו. אך אילו לא היו אחי יוסף מוכרים אותו, האם היתה 'נחשכת' ירידת יוסף למצרים?

כשאחי יוסף עדיין לא ידעו שיוסף הוא שמתעלל בהם, אמרו זה לזה:

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אֲבָל אֲשֶׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהַתְחַנְנוּ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמְעֵנוּ עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת. וַיַּעַן רְאוּבֵן אֶתֶם לָאֵמֹר הֲלוֹא אֲמַרְתִּי אֵלֵיכֶם לָאֵמֹר אֵל תִּחַטְּאוּ בְּיָד וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם דָּמּוּ הֵנָּה נִדְרָשׁ. (מב, כא-כב).

האחים פירשו את כל הקורות אותם כעונש על המעשה הרע שלהם. בניגוד למה שחשבו האחים אמר יוסף כשהתודע אליהם:

וַעֲתָה אֵל תַּעֲצָבוּ וְאַל יַחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי מִכְרַתְּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמַחֲנֵה שְׁלַחְנִי אֶ-לֵהִים לְפָנֶיכֶם. כִּי זֶה שְׁנַתִּים הִרְעֵב הָרָעַב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֹמֶשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חֲרִישׁ וְקֹצִיר. וַיִּשְׁלַחְנִי אֶ-לֵהִים לְפָנֶיכֶם לְשׁוּם לָכֶם שְׂאֵרִית בְּאָרֶץ וְלִהְיוֹת לָכֶם לְפִלִיטָה גְדֹלָה. (מה, ה-ז).

יוסף חשב שמכירתו למצרים נועדה להציל את משפחת יעקב מהרעב. אילו לא נמכר למצרים, משפחת יעקב היתה עלולה, חלילה, לכלות ברעב. הקב"ה הוא ששלח את יוסף כדי להצילם מרעב. על כן יוסף הוסיף ואומר:

וַעֲתָה לֹא אֶתֶם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הֶאֱ-לֵהִים וַיְשִׁימֵנִי לְאֵב לְפָרְעָה וְלֶאֱדוֹן לְכָל בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל אָרֶץ מִצְרַיִם. (שם ח).

יוסף ראה את יד ה' במכירתו למצרים והפיכתו למשנה למלך, עד שניקה את אחיו מאשמה.

נקודת מבט אחרת על מעשה הירידה למצרים, מצויה בספר תהלים. במזמור קה, שמתאר את הארועים מהירידה למצרים ועד לשיבה לארץ:

וַיִּקְרָא רָעַב עַל הָאָרֶץ כֹּל מִטָּה לְחֵם שֶׁבָר. שָׁלַח לְפָנֶיהֶם אִישׁ לְעֶבֶד נִמְכָּר יוֹסֵף. (טז-יז).

יוסף אמנם נשלח למצרים כדי להציל את אחיו מהרעב, אך הרעב עצמו הוא רעב שיקראי ה' על הארץ. כלומר: הקב"ה הביא את הרעב כדי שבני ישראל ירדו למצרים. ירידת בני ישראל למצרים לפי זה, היא חלק מהתכנית אותה הודיע הקב"ה לאברהם כבר בברית בין הבתרים (ברא' טו, יג-יד).

נחזור לדברי הבעל שם טוב. המלך 'שולח' את בנו למרחקים. גם אם למראה עינים ישנן סיבות אחרות שהוליוכו לכך שכן המלך התרחק מאביו, מתחת לפני השטח נעשה רצונו של המלך. הבעש"ט יצר כלל: הירידות בעולם אינן מקריות. הן חלק מתכנית כללית.

מטרת המלך, על פי דברי הבעל שם טוב היא: 'כדי שיהיה לו אחר כך יותר תענוג'. תלמידי הבעל שם טוב נטו לומר שלא רק עצם המרחק והגעגוע הם שמגבירים את התענוג במפגש המחודש, אלא שתהליך העליה ממצב הריחוק יוצר עומק נוסף – חידוש – בקשר בין המלך לבין בנו.

ר' יעקב יוסף מפולנאה כתב במקום אחר (בן פורת יוסף ע"ב), שכאשר בן המלך יוצא מבית האסורים, ישנה משמעות גם לפרטים שבדרך: מי הוציא אותו, מתי ואיך, וכדומה. גם פרטים אלה משמעותיים בדרך להגדלת התענוג, בחיזוק הקשר שבין ישראל לה'. כדוגמה נוכל לשאול מדוע חשובה העובדה ששר המשקים הוא שהוציא את יוסף מבית האסורים? כאשר פגש יוסף את אחיו נאמר: "... וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ" (מג, לד). חז"ל (בבלי שבת קלט) פירשו שיוסף ואחיו לא טעמו טעם יין מאז שנמכר עד למפגש ביניהם. היין קשור לסוד הכמוס עם יוסף – שאינו מגלה לאחיו מי הוא; וליכולת יוסף עצמו לגלות סוד גנוז – פירוש החלומות של שר המשקים וגם של פרעה. וכמובן היין קשור לשמחת הקשר המתחדש בין יוסף ואחיו, בבחינת 'גדולה לגימה ... שמקרבת את הרחוקים' (בבלי סנה' קג, ב). לכל אלה רומז מעשה שר המשקים.

בתקופה זו העולם כולו בירידה ל'בית האסורים'. גלינו מבתי כנסת, ממסעדות מקניונים וממטוסים. אפשר לחוות את מגיפת הקורונה כצירוף מקרי של ארועים. אך על משקל הפסוק בתהלים אנו צריכים לומר 'קרא ה' לקורונה על הארץ'. בדרך הנגלה יתכן שהמדע הוא שיוציא את האנושות מן המגיפה על ידי החיסונים. אך גם גילוי מדעי הוא מכח מה שהקב"ה 'נתן מחכמתו לבשר ודם'. כמשלו של הבעש"ט, כשנצא מ'בית האסורים', נצטרך להשכיל לחזור אל התענוג שבמפגש בין בני האדם ובין בני האדם לה'. הדבר תלוי בנו אם יהיה יותר תענוג.